

“INK „ MI ? “IDIK „ MI ?

Reşidüddin tarafından tesbit edilen Oğuz menkibesinde yirmi dört Oğuz boyunun kuşlarından “ongon„ adıyla bahsedilmektedir. Türlü nüshalarda başka başka (. . . اوڭون و اونقون و اونقون و اونقون) yazılan bu kelimenin doğrusu اونقون (ongon) dur ; Moğol şamanizminde malûm ve çok yaygın bir kelimedir ¹.

Bu konuya dair Reşidüddin'in verdiği malûmatı Yazıcızâde Ali harfi harfine türkçeye şöyle çevirmiştir :

“ [Bu kuşlar] anların *oykunı* ola ve bu lafzun iştikakı *oynuk'*-dandır ki ol zamanun türkçesince kutluluktur şöyle ki “ oynuk bolsun derler „ yani kutlu olsun demektür. Âdet ve töre oldur ki her canavar ki bir boyun *oykunı* ola çün anı tefe'ülçün mubarekliğe muayyen etmişlerdür ana kasd etmiyeler ve incitmiyeler ve anun etin yemiye. Bu zamana değin ol mana mukarrardur „ ².

Reşidüddin “ongon„ kelimesinin iştikakını türkçe bir kelime ile açıklamak istemiştir. Fakat bu türkçe kelime bazı nüshalarda اينق, bazı nüshalarda اينوق yazılmıştır. Berezin tarafından yayınlanan Cami'üttevarih de اينق şeklindedir. (. . . جاوارى را مخصوص کرده اند که) اونقون ايشان باشد و اشتقاق اين لفظ از اينق است و ان بلفت تركى مبارك باشد چنانکه (كويىند اينق بولسون يعنى مبارك باد).

Eski ve yeni Türk lehçelerinde “kutlu, mubarek „ anlamına gelen اينق yahut اينوق şeklinde bir kelimeye rastlanmıyor. Buna rağmen türkologlar ve tarihçiler bu *esrarengiz* kelimeyi *Ink* (yahut *oynuk*) şeklinde okuyarak Türkçede “mubarek„ anlamına geldiğine inanmakta devam ediyorlar ³.

Reşidüddin'in nüshalarındaki bu اينق kelimesi müstensihlerin hatalarından başka bir şey değildir. Bu kelime Reşidüddin'in asıl nüshasında, hiç şüphesiz, اينوق yahut اينق şeklinde yazılmıştı.

¹ *Ongon* kelimesi hak. bk. Abdülkadir İnan, *Ongon ve Tös* (T. Tarih, Arkeologya ve Etn. dergisi, 1934).

² Revan köşkü nüshası (1390). Adnan Erzi'nin elindeki foto-kopiden.

³ Meselâ bk. *Materiale po istorii türkmên i Türkmenii*, 1939, c. I, sah. 500.

Gerçekten moğolcadaki *ongon* türkçede *ıduk* anlamına gelir; ıd kökünden yapılan bir partisiptir: “gönderilen, salıverilen,, demektir.

Mahmut Kâşgari (Divanü Lûgat-it-Türk I, 63; Besim Atalay tercümesi 65) اذق kelimesini şöyle izah ediyor: “ıduğ-kutlu ve mubarek olan; aslında sahibinin yaptığı bir adak için saklanarak yünü kırılmıyan, sütü sağılmıyan, yük vurulmıyan başı boş bırakılıp salıverilen her hayvana bu ad verilir,,⁴.

Moğolların “ongon,, olarak salıverdikleri hayvanlara da binilmez, dokunulmaz, sütü sağılmaz. Dokunulmaz olduğu içindir ki “mubarek, kutlu,, anlamına da gelir⁵.

Reşidüddin ongon kelimesini de türkçe sanarak bunun etimolojisini ıduk kelimesinin yardımıyla yapmak istemiştir. Müstensihlerden biri ايدوق , ايدق kelimesindeki «ذ» harfini son «ق» yahut ortadaki «و» ile birleştirmiş ve böylece (اينق) ve (اينوق) şekilleri meydana gelmiştir.

ABDÜLKADİR İNAN

⁴ Krş. Yakutça *ıtk* (Pekarski, Sözlük, I, 425; Sagay, Kaç lehçelerinde *ıtk* (Radloff, Proben IX, 591, 601 ve başka sah.)

⁵ Krş. B. Vladimirtsov, Moğolların ıetimaı teşkilâtı, sah. 80.